

Goražde

Ja sam 1956. godište. Prije rata sa majkom sam živio. Napravili smo kuću u Goraždu, u jednom prigradskom naselju. Imao sam posao profesora u Srednjoj školi u Goraždu od 1979. godine do početka rata. Bilo je lako naći posao. Faktički nisam ni diplomirao, počeo sam da radim. Spadao sam u grupu srednjeg staleža. Imo sam sasvim dovoljno za život. Što se tiče stanovništva u Goraždu, većinsko je bilo muslimansko, zatim srpsko, a možda nekoliko procenata je bilo i katolika. Bio je dobar odnos među njima, nije bilo nikakvih nacionalnih trvenja. Bilo je možda kakvih ispada, zanemarljivih, a da je neko nekoga ugrožavo, nisam znao. Na vlasti su tada bili komunisti tako da je dio stanovništva koji je bio vjerski angažovan bio je na neki način odvojen. Crkva i država, vjera i država bili su skroz na različitim stranama.

Ja sam tada bio član Saveza komunista Jugoslavije i bio sam sklon da poštujem svu tu politiku i partijsku disciplinu. Mislim da bilo je nekih zloupotreba, i bilo je tih nekih pronevjera, ali, u suštini, sistem što se tiče te socijalne zaštite čitavog stanovništva bio je dobar. Možda je trebalo napraviti neke promjene u tom vlasničkom odnosu, ali država je dobro funkcionisala i bili smo stvarno maksimalno zaštićeni.

Do početka izbijanja rata, jedno tri-četiri godine, ljudi su se teže zapošljavali. Pojavom tog stranačkog sistema, nacionalni stranaka i pobjedom njihovom na izborima sve se promijenilo. Tada se već osjetio razdor među ljudima. Ljudi su se podjelili, svak je otišao prema svojim stranama. I tu je otprilike vladala deviza, zašto da ja budem manjina u tvojoj državi kad ti možeš da budeš manjina u mojoj državi i u odnosu tih relacija počeo je taj sukob.

Odjedanput, ljudima se nije ništa moglo da objasni, za njih nije valjala država koju smo imali. Odjedanput bili na neki način ugnjeteni, ne mogu da ostvare neke svoje ciljeve i tako.

Tada se već dešavao rat u Sloveniji, zatim u Hrvatskoj. To je bilo neko naše okruženje. Hrvati iz Bosne dobrovoljno su se javljali u hrvatsku vojsku, a s druge strane, srpski dobrovoljci su. I tada je počelo naoružavanje, kupovanje oružja i tako.

U Goraždu je sukob počeo negdje u martu '92. Povod je nastao kad je jedan Srbin tražio da naspe gorivo na benzinskoj pumpi. Radnici, Muslimani, nisu mu dali, a on je došao i zavezao cisternu za štrik i povukao. Onda su se stvorila dva fronta. Srbi su se organizovali na jednoj strani, Muslimani na drugoj strani. Bilo je pucanja svaki dan, oružana dejstva i pogibije i s jedne i s druge strane. I onda se više to nije moglo zaustaviti.

Počela je mobilizacija. Masovno se odlazilo i Srbi i Muslimani, sve je to izlazilo iz Goražda. Oni su prolazili, išli dalje, neko u Srbiju, neko u Crnu Goru, Makedoniju i

odatle letili, putovali brodom, kako se ko snalazio. Ja sam putovao kolima. Samo sam ponjeo ono najnužnije.

Kada sam napustio kuću ne znam tačno kako sam se osjećao. Već su se dešavale pogibije tako da čovjek nije razmišljao puno o tim stvarima. Nije mi bilo ni do kuće ni do bilo čega drugoga. Par puta sam navraćao dolje, odem da vidim, da obiđem. Već je tada kuća bila otvorena i opljačkana, pa sam to malo zaštitio. Nado sam se da će to ostati, i u tom sve je propalo.

Ja sam tada mobilisan. Znae kako je, ako ne izvršiš obaveze, ideš u zatvor. Moraš slušati. U nekim normalnim uslovima čovjek ne može ni pomisliti šta može se da proživi, šta može da izdrži. Teške su zime bile. Mislim, ja do tada, nisam možda tri-četiri puta logorovo ili ljetovao pod šatorom. Danima sam spavao na zemlji. Čudno je to, ali kad dođete tako, u neku situaciju, onda se čovjek bori za život il smrt. Onda nema ni prijatelja, ni rodbine, ni drugova. Ti faktički ne znaš ko su. U ratu se dešavaju takve scene, da je unutar jedinica bilo teže izdržati nego i od neprijatelja. Nisam išao tamo gdje nije bilo sigurno, koristio sam sva moguća sredstva zaštite za sebe i za svoje ljude.

Armiju sam napustio kada je rat završen, '95. godine. Možda sam ja u nekoj specifičnoj situaciji, pošto sam imao stan u ovom mjestu, pa sam ja možda i prihvaćen od te sredine. Imo sam na nešto da se vratim.

Moja kuća je porušena. Za sad nemam želju da se vratim. Nemam želju više da gradim kuću. Tad sam imao elana, nekako me to nosilo da sam stvarno uspio za jedno kratko vrijeme da podignem kuću koja je bila na lijepom mjestu.

Ja sam sada direktor ove škole, tako da mi je to sad neki posao. Imam na neki način slijedeće četiri godine obezbjeđen posao. Cilj mi je da pomognem što više ovim ljudima, prije svega omladini, na neki način da edukujem, da možemo uspješno da razvijemo ovaj sistem, ovu državu. E sad koliko će uspjeti, da li ću imati pomoći, ne znam. A poteškoća imam bezbroj. Toliko je toga uništeno, a nikakve pomoći. Humanitarne organizacije i SFOR-ovi vojnici dolaze. Donosili su oni nešto, skromno, al nema neke konkretne pomoći. Ja sam tu već devet mjeseci, niko nije ništa konkretno uradio.

Sad prihvatio sam ovaj posao, potpisao sam znači to rješenje i za slijedeće četiri godine ne mislim ići, mislim ako se nešto politički ne promijeni. Kad sam izašao iz Saveza komunista, mislio sam više neću nikad da pristupim ni jednoj partiji, al evo vidite. Dobio sam novu funkciju, vidio sam da mi je to izgleda jedino rješenje, da na taj način mogu više da učinim, da pomognem i da uradim.

Po meni, isto što na drugoj strani tvrde da smo mi krivci za rat, ja smatram da su oni krivci za rat. Mi smo imali državu, jednu državu u kojoj sam ja živio, Jugoslaviju. Imali smo sve, ja ne znam šta nam je više trebalo. A oni su htjeli da sebi stvore novu državu, to je moralo doći do sukoba. Mi smo nastojali da zadržimo ono što imamo, da imamo državu, da živimo dobro, da ne gubimo ništa. Ja ne vidim da su prije, bilo čija nacionalna prava bila ugrožena. Ja vam kažem

opet ono, zašto ja bi bio manjina u tvojoj državi kad ti možeš da budeš manjina u mojoj državi?!

Mislim da se mogao izbjeći rat, nije bilo potrebe uopšte. Ja sam dugo razmišljao o svemu ovome dok sam bio u ratu, na liniji. Meni je osnovno, da su bile slabe komunikacije među ljudima. Bio je jedan dio ljudi koji uopšte nije putovao, koji nije dobar dio Evrope vidio, koji ne zna šta je savremen svijet. Evo, na primjer, mi smo prije rata imali samo dva puta, Išo put za Pljevlje, išo put za Goražde. U toku rata probijen je taj put za Foču i ovaj za Međuriće. To je čudo da će ti ljudi sve učiniti da ne prođe put preko njegovog imanja, da mu ne bi uništio šljivu, a ne zna da mu taj put znači prosperitet. E to vam je jedan klasičan primjer kako su ljudi zatvoreni, kako usko gledaju.

I političari su na neki način krivi. Jedanput se javila želja za vlašću, da budu državnici, da imaju poštovanje, da imaju svoju svitu, da imaju svoje avione i ono sve što ide uz to.

Pa najvjerovatnije da su neki imali interesa od rata. Vidim, na svim stranama, da su ljudi izašli bogatiji iz rata: dobili neko stan, neko kuću, neko auto uzeo, neko ovo, neko ono, pouzimali preduzeća. S druge strane, mi smo osiromašili. Ja sam sve što sam imao izgubio, a on je sve to odjedanput stvorio. Pa bilo je i ovih običnih ljudi.

Moje mišljenje je da je na ovim prostorima nemoguće izbjeći rat. Ne kažem sutra, nego za jedan određeni period...zbog toga što se, u suštini, neke stvari ovim ratom nisu riješile. Stalno se potencira na vraćanju ljudi na svoje i sa jedne i sa druge. Ali nisu se otklonili uzroci svega toga. Bolje bi bilo rastaviti to jednom za svagda, nego opet praviti tako nešto. Nije ovo jedini rat. Bilo je stalno nekih sukoba i bio je i taj drugi svjetski rat. Možda je lako bilo zaboraviti ono što se desilo u drugom svjetskom ratu, znate ljudi nisu imali komunikacije, nisu imali televiziju, nisu puno vidili. Samo ono: pričam ja vama, a vi meni. A sad je to drukčije. Sve smo vidjeli na televiziji, sve je to prikazano. I ti ratni zločinci koji su bili sa druge strane. Mi smo doživili to sve, tako da ljudi imaju strašnu mržnju i na jednoj i na drugoj strani. I prema tome, ne bi ja da insistiram. Bože sačuvaj, treba nekoga da dovedeš ovdje, i da ja odem u Goražde, ne do bog, pa da čovjek ne može da živi normalno ko sad. Pa bolje bi otišao negdje na neko pusto ostrvo, da živim kao čovjek. Da imam sve, a da imam problema?! Jel to ljudski?!

Teško, vrlo teško da se ponovo može živjeti u miru u Bosni i Hercegovini. Mislim da se na tom ne bi trebalo insistirati. Ako to bude prirodno, razumito da ljudi dođu da...ali tjerati ljude, ili dekretom, to je vrlo loše. To ne bi preporučio da niko radi. Ako ljudi oće dobrovoljno, svak ima svoje. Čovjek je izgubio puno toga što ne može da nadoknadi. Da nije bilo rata ja bih sada vozio sigurno dobro auto, imao dobru kuću, biro mjesto na svijetu gdje ću da ljetujem. Tako sve čovjek pomisli šta bi sve bilo i kako bi se dobro živilo da nije bilo rata.

Kada bi ponovo bio rat otišao bih odavde. Ne bi mogao izdržati. Sad sam se dobro izoštrio. Makar i teže živio i ljeba nemo da jedem, al ne bi, čini mi se, mogao da izdržim sve ono što sam izdržao i što sam proživio.

Ja lično nemam ništa protiv toga da neko ispoljava svoj identitet ovako il onako, ja uvijek slobodno kažem ono što jesam. Ja imam djeda, čukundjeda, pradjeda, on je bio ono što sam ja. Ja ne mogu biti ni druge vjere, ni drugog porijekla. Sve imam osjećaj da su baš ratovi na ovim prostorima kod ljudi stvarali da se sve uništi, da se ne zna ko je što. Al ipak se zna. Ja sam Srbin, pravoslavac. To je ta pravoslavna vjera koja je na ovim teritorijama potekla, ostala. Mi smo još tu, živimo tu. Za mene religija nije važan dio identiteta. Moja majka je vjernik, izuzetno pobožna i to poštujem. Ja nisam neki vjernik. Više sam okrenut prema tom ateističkom svijetu zbog toga što sam tako odgajan. Apsolutno sam bio ateista u tom periodu. Sad je malo to drukčije. Prisustvujem tim crkvenim obredima na svim tim svetkovinama, koje su u čast tih slava. Pa, to je uticaj sredine i uticaj tog vremena u kojem se sad trenutno živi. I moj narod se promijenio iz istog razloga. Ja ne mislim da je to loše. Čovjek bi ipak, na neki način, morao biti obrazovan što se tiče te strane. Što ja znam o vjeri, naučila me majka i ta moja okolina. Sad je drukčije već. Ima vjeronauka u školama i tako.

Sad mi je nametnuto državljanstvo, ovo Republike Srpske. Nisam Bosanac, mislim da je to samo geografsko opredjeljenje.

Ja potpuno razumijem sve ljude koji ispoljavaju svoju vjeru. I među njima ima i poštenih i nepoštenih. Dijelim ljude samo na poštene i nepoštene, i ne znači to da neko ko ispoljava vjeru i moli se bogu da je pošten. Mislim da je religija imala puno uticaja na početak rata. Ovo je, po meni, jedan klasičan građanski rat koji je imao dosta tih crta vjerskog rata.

Politička situacija je sada bolje. Čini mi se da opet nacionalne stranke i na jednoj i na drugoj strani vode glavnu riječ. Mislim, na neki način, se moraju ove nacionalne stranke više forsirati, dati im šansu da se iskažu i da vidimo je li to dalo neku budućnost, neku prosperitet.

Što se tiče o nekom normalnom životu, ja bi da se vratim na staro...u bivšu Jugoslaviju. Smatram da je to bila država u kojoj su stvarno svi bili ravnopravni, stvarno nije bilo nikakvih problema. Možda je sam način rukovođenja tom zemljom trebalo promijeniti, da se više pitaju Hrvati, Slovenci, da imaju uticaja, da se unutra toga izgradi višepartijski sistem. Svi se bojali te klice nacionalizma, jer onda bi Srbi bili izuzetno većinski u tom sistemu. Dvanaest miliona je bilo Srba, a svi su ostali, kad bi se udružili, bili manjina u toj državi.

Ja imam nekih ličnih želja za svoju budućnost...da se oženim. Nadam se da mi to treba da bude prvi zadatak vezano sa budućnošću.

Što se same države tiče, poštujem ono što je stvoreno. Mislim da taj Dejtonski sporazum treba malo poštovati i državu u okviru toga izgraditi. Mislim da nije to bez osnova napravljeno, i da ima nekih dobrih osnova za jednu solidnu državu, državu u državi. Pa, ako se kompletna Evropa ujedinila zašto mi da ne idemo ka Evropi, što su nam bitne te granice uopšte?!

Moja poruka za čitaoce je da sve što smo mi doživjeli, da se dobro prouči, da se stvarno nađu uzroci svega, da se ne optuži ni jedna, ni druga strana. Ja sam već

neke knjige čitao na sličnu temu i maksimalno se optužuju Srbi. Srbi su krivi samo što žive na ovim prostorima, ni za što drugo! Nisam ja ni subjektivan da kažem bilo je vako, bilo je nako. Normalno da je bilo svega i svi to znamo. Ne treba nikoga osuđivati ako se to stvarno ne dokaže.

Moja sudbina nije neka specifična...ima ih hiljadu sličnih. Šta ja znam. Lako je biti pametan poslije svega...ne kaže se đaba ono, poslije bitke svi su generali.

<< Nazad